

La novel·la històrica valenciana actual. Una anàlisi temàtica¹

Jordi M. Antolí-Martínez
Universitat d'Alacant

1. Introducció

Després de fer una panoràmica de la novel·la històrica des de la Renaixença fins a la postguerra, Serrahima i Boada conclouen, en *La novel·la històrica en la literatura catalana*, que “el resum, cal dir-ho, no és massa encoratjador. Una sola obra mestra, mitja dotzena de novel·les ben estimables, i unes quantes més que aguanten una lectura. Res més” (Serrahima i Boada, 197). Aquesta situació l'atribueixen, d'una banda, a la crisi general del gènere a començaments del segle XX i, de l'altra, a les circumstàncies en què s'hagué de desenvolupar la literatura catalana, especialment després del 1936: “després, a la nostra terra, la història l'hem haguda de viure, i ha estat una història trista i amarga” (Serrahima i Boada, 193). En el context estrictament valencià, la panoràmica és encara més trista; hi podem comptar algunes obres aïllades, com les narracions de Blasco Ibáñez en català, obres d'iniciació com a narrador proper a Lo Rat Penat: *La Torre de la Boatella*, *Fatimah* i *Lo darrer esforç*, totes tres anteriors al 1885 (sobre l'etapa ratpenatista de Blasco Ibáñez, vegeu Roca, 127-134).

Setanta anys després de la primera redacció d'aquest treball, la situació és radicalment diferent i la novel·la històrica en català compta amb l'interès del públic i dels editors. Des dels anys 90, s'ha viscut un període prolífic per a la publicació de novel·la històrica en català, tendència a l'alça que ha estat testimoniada per la crítica (Broch; Calafat 1997; Simbor) i que, ja ben entrat el segle XXI, ha arribat al punt d'esdevenir-s'hi una “inflació” de novel·la històrica en, com es planteja Lluís-Antón Baulenas.

Aquesta circumstància no és, però, exclusiva de la narrativa històrica produïda i consumida al Principat, sinó que és compartida amb el País Valencià, com apunta Gustau Muñoz en un article recent. En les darreres dues dècades han aparegut obres d'una gran qualitat i que han merescut els guardons més prestigiosos del panorama valencià: n'és una mostra el Premi Ciutat d'Alzira, que reben, per exemple, *L'ombra del mal* (Bromera, 2014), de Lluís Miret, o *Les cendres del cavaller* (Bromera, 2003), de Silvestre Vilaplana; i també el Premi Andròmina, guardó que s'endugué la novel·la *Hi ha morts que pesen cent anys* (de Tomàs Llopis; 3i4, 2013), el Premi Alfons el Magnànim, que rebé *La melodia del desig* (de Ferran Garcia-Oliver; Bromera, 2014) o el Premi Enric Valor (patrocinat per la Diputació d'Alacant), que meresqueren les novel·les *El metge del rei* (de Joan Olivares; Bromera, 2014) i també *Si ha nevat*, de Paco Esteve (ha rebut el guardó l'any 2016 i serà publicat properament per Bromera).²

¹Aquest estudi ha estat desenvolupat al si de l'Institut Superior d'Investigació Cooperativa IVITRA [ISIC-IVITRA] de la Generalitat Valenciana (Programa de la Generalitat Valenciana per a la Constitució i Acreditació d'Instituts Superiors d'Investigació Cooperativa d'Excel·lència [Ref. ISIC/012/042]), i en el marc dels projectes de recerca següents: “Gramàtica del Català Modern (1601-1834)” (MINECO, Ref. FFI2012-37103); “Continuación de la Gramática del Catalán Moderno (1601-1834)” (FFI2015-69694-P [MINECO-FEDER]); “Constitució d'un corpus textual per a una gramàtica del català modern (Gcm)” (IEC, Refs. PT 2012-S04-MARTINES; IEC1-15X); Digicotracam (Programa PROMETEU per a Grups d'Investigació en I+D d'Excel·lència, Generalitat Valenciana [Ref.: PROMETEOII-2014-018], finançat per FEDER de la UE; i el “Grup d'Investigació en Tecnologia Educativa en Història de la Cultura, Diacronia lingüística i Traducció” (Universitat d'Alacant [Ref. GITE-09009-UA]).

² Vegeu l'apunt publicat per Bromera sobre aquesta obra: <http://www.bromera.com/detall-noticia/items/paco-estev-e-premi-enric-valor-de-novella-per-si-ha-nevat.html>

En l'estudi, ja clàssic, que fa Vicent Simbor sobre la novel·la històrica catalana, en el qual es reflexiona sobre la definició i delimitació del gènere, es refereix la doble funció d'aquest tipus de narrativa: d'una banda, la reivindicació social i nacional i, de l'altra, el compromís humanitarista. El primer, és propi de les novel·les històriques en català de la Renaixença i del postfranquisme, els moments de la represa nacional i cultural. En canvi, les novel·les en què el compromís humanitarista és preminent són pròpies d'aquelles èpoques de major normalitat cultural:

El compromís amb la reivindicació nacional i el compromís amb la denuncia de les desigualtats socials, lligats o per separat, seran els pols d'atracció de gran part de la nostra novel·la històrica. Determinats personatges o esdeveniments del nostre passat son vists com a especialment atractius i oportuns per a estimular parabòlicament la presa de consciència de la realitat més immediata. Al seu costat naix una altra línia, progressivament envigorida fins a consolidar-se com a dominant en l'actualitat, que s'acosta al passat per recrear uns fets o uns personatges que ens poden ajudar a entendre millor el funcionament de l'individu, i del conjunt d'individus, en societat. (Simbor, 116)

En aquest mateix sentit, la crítica ha destacat la contribució de la narrativa històrica en la creació d'un imaginari valencià, singular i diferent de l'espanyol, mitjançant les referències a un poble valencià amb identitat pròpia i als esdeveniments decisius que ha viscut (bé siguen de glòria, bé siguen de ruïna). Sobre aquest tema, Muñoz remarca que:

La novel·la històrica al País Valencià ha fet i fa una contribució molt destacada a la formació de la consciència col·lectiva, a la fixació de referents nacionals en l'imaginari d'un seguit de generacions, a l'assentament de la visió d'una història pròpia, d'un passat valuós, d'uns temps en què els valencians tenien –teníem– institucions, lleis, furs, personatges, literatura, cort, sants, màrtirs, esdeveniments i una dinàmica singular i específica... una història que, certament, hom va voler esborrar i fer caure en l'oblit. [...] Per això l'aportació de la novel·la històrica, més enllà de la seua vàlua literària estricta (que és una altra qüestió), és tan significativa. En el benentès que sense vàlua literària, la seua eficàcia hauria estat molt menor.

I, si bé és cert que, com apunta Simbor, aquest compromís social i nacional és més propi de les novel·les històriques del postfranquisme, com *Crim de Germania*, és també un ingredient que cal tenir en compte en l'anàlisi de les obres més recents, que potser tenen una vocació més aviat humanitarista. La preferència, per part dels narradors de temes valencians, d'escenaris i esdeveniments pròpiament valencians per a les seues novel·les, com el fet mateix d'escriure en català al País Valencià, es pot entendre com una mostra de compromís social i nacional en el context d'un País Valencià minoritzat culturalment i lingüística.

Aquest doble compromís de l'autor de novel·la històrica, social i nacional d'una banda, i/o humanitarista de l'altra, fa d'aquest instrument una eina potent i no prou aprofitada en la didàctica de les ciències socials i, en general, com a recurs de caràcter transversal. En altres contextos educatius, s'ha reivindicat molt més la funció d'aquest subgènere en el marc de les matèries de ciències socials; en concret, en el context anglosaxó trobem publicacions periòdiques sobre la narrativa històrica amb interès a l'aula. Vegeu, com a mostra, la sèrie de suplementos anuals "Notable Social Studies Trade Books for Young People" que publica la revista *Social Education* des del 1972 i que inclou gèneres diversos (biografies, llibres de memòries, manuals de divulgació

científica, etc.), entre els quals trobem també la novel·la històrica.³ La tasca feta no ateny solament l'elaboració de catàlegs selectius d'obres, sinó que s'hi ha fet també la reflexió pedagògica oportuna sobre la utilitat i aplicació d'aquests recursos a l'aula. Com a mostra, Rodwell (44), quant a la dimensió pedagògica de les novel·les històriques, conclou que:

Historical novels can be used in the classroom in ways textbooks, I argue, have been long found to be wanting. For example, leading our students to appreciate the role of agency in history ought to be a major objective in our teaching of History. Typically, I suggest, textbooks obscure issues of agency by presenting the past as the result of abstract and impersonal forces appearing beyond human control.

Historical novels, moreover, can link the past to the present and future. Researchers have found that encouraging students to think of 'history as the extended present' (Bateman and Harris, 2008, p. 272) rather than as a chronological series of events — the past, present and future — enhances their understanding of the historical process. Historical novels often provide a narrative that allows for intersecting and often conflicting narratives. Historical novels dealing with complex social and personal issues are examples of how authors of historical fiction cater for this ideal. This ideal is all about using historical novels to connect and engage with students. Engaging students with quality historical novels enhances their historical understanding through a number of metacognition reading strategies.

En el context espanyol, durant la darrera dècada han començat a aparèixer estudis en aquesta mateixa direcció i que s'emmarquen en un context de la renovació pedagògica de l'ensenyament de la història (Montemayor; Lobatón Badillo; López Gómez; com a mostra d'una experiència concreta d'aplicació a l'aula, vegeu Palma). En el context valencià, convindria reflexionar també sobre la utilitat d'incorporar la novel·la històrica en català a l'ensenyament de les ciències socials i de llengua i la literatura pròpies. La introducció a l'aula de novel·la històrica de temàtica valenciana podria contribuir a la transmissió d'un discurs propi de la història dels valencians i, més en general, permetria treballar temes potencialment transversals, vinculats a la transmissió de valors humanitaristes, com és el tractament de la perspectiva de l'altre, o a l'adquisició de la competència lingüística en català.

En les pàgines que segueixen farem un repàs a la novel·la històrica en català publicada al País Valencià. En primer lloc, oferirem una classificació de les obres de narrativa històrica publicades atenent una perspectiva cronològica i agrupant-les segons els esdeveniments que literaturitzen (punt 2). Aquesta aproximació, més enllà de constituir una síntesi de la producció de narrativa històrica fins al moment actual, vol ser un catàleg temàtic per als docents interessats. Finalment, aprofundirem en els temes transversals que es poden treballar amb la novel·la històrica partint de dues de les obres més recents (punt 3): *La melodia del desig*, de Ferran Garcia Oliver, i *El metge del rei*, de Joan Olivares.

2. Panoràmica de la novel·la històrica valenciana en català

En aquest apartat pretenem oferir una panoràmica general de la novel·la històrica valenciana a partir del buidatge dels catàlegs de les principals cases editores valencianes (Bromera, 3i4, Tàndem, Bullent i Marfil). Cal advertir, en primer lloc, que no es tracta d'un catàleg exhaustiu de les publicacions que podem encabir en aquest gènere, sinó

³ Podeu veure els números publicats online al web de *Social Studies*: <http://www.socialstudies.org/notable>

d'una aproximació que es fonamenta en una mostra significativa. En segon lloc, val a dir també hem que hem considerat algunes obres de narrativa juvenil (a partir de 14 anys); aquesta decisió respon a tres motius: d'una banda, no sempre és fàcil establir una frontera clara entre la novel·la juvenil i la novel·la per a adults, ja que sovint l'adscripció de les obres respon més a una estratègia editorial que no a la caracterització de les obres. De l'altra, bandejar aquesta producció implica deixar de banda bona part de la producció de narrativa històrica valenciana, sovint la que més difusió ha tingut i, doncs, la que més ha influït en la configuració de l'imaginari dels valencians. I, finalment, atès que un dels objectius d'aquesta anàlisi és nodrir d'obres i temes els professionals de l'ensenyament, deixar de banda aquestes obres és obviar bona part dels recursos de què es disposa. Finalment, cal afegir que no considerarem les obres de literatura ucronica, com pot ser *L'últim guerrer* (Tabarca, 1993), de Vicent Pascual, una obra de fantasia èpica, de ressonàncies tolkienianes. Vicent Simbor (115) també exclou aquest tipus d'obres "d'aventures epicomítiques ahistòriques" de la categoria de novel·la històrica i considera que es tracta d'un altre subgènere de la novel·la.

Una vegada que hem explicitat ja els principis metodològics de l'anàlisi, hem de començar aquesta panoràmica apuntant que alguns investigadors s'han preocupat ja d'establir una tipologia temàtica de la novel·la històrica en llengua catalana. Sobre aquest aspecte, Guillaumes (170), en el seu estudi centrat en la novel·la històrica ambientada en l'edat moderna, apunta que:

Les novel·les històriques recopilades s'interessen principalment per: la figura de Cristòfor Colom, partint de la teoria del seu origen català; el Renaixement a Itàlia; el Regne de València durant el segle XVI, el més pròsper de la Corona d'Aragó en aquells moments; la pirateria a les Illes; el bandolerisme al País Valencià; la bruixeria a Catalunya; els enfrontaments religiosos (Reforma, Contrareforma, expulsió dels moriscs de València, persecució dels xuetes mallorquins); la Guerra dels Segadors i les seves conseqüències; la Guerra de Successió al Principat; l'època de la Il·lustració a Europa; i les repercussions de la Revolució Francesa a Catalunya. Domina, doncs, la història pròpia excepte a les novel·les que versen sobre temes culturals (Renaixement o Il·lustració).

Sobre la novel·la històrica escrita en català al País Valencià específicament, Gustau Muñoz destaca l'atracció que han suscitat temes com el Segle d'Or valencià, els moriscs i l'expulsió d'aquests el 1609, les Germanies, el bandolerisme o el trànsit de la República a la Guerra Civil i la postguerra.

El buidatge de les novel·les històriques que hem fet en els catàlegs de les principals editorials valencianes confirmen les apreciacions fetes per Muñoz i Guillaumes (en aquest darrer cas, respecte dels temes valencians). La tipologia que proposem, que resulta de completar i reordenar les anteriors, és la següent: 1. La ciutat de València durant el Segle d'Or i els seus personatges històrics

2. Els segles XVI i XVII: la repressió de la Inquisició, les epidèmies de pesta i les Germanies

3. Els moriscs i l'expulsió del 1609

4. Els segles XVIII i XIX: els conflictes bèl·lics (la guerra de Successió, la del Francès i les guerres carlines) i el bandolerisme

5. La Segona República, la Guerra Civil i la postguerra

La narrativa històrica valenciana tracta fonamentalment temes de la història pròpia, dels valencians com a poble. Queden, doncs, al marge de l'interès dels narradors valencians les èpoques anteriors a la fundació del Regne de València i els fets històrics en què els valencians no van participar. Sols podem comptar algunes excepcions a aquesta tendència i es tracta fonamentalment d'obres pròpies de la narrativa històrica juvenil. D'entre les obres que reculen a èpoques anteriors a fundació del Regne de València, trobem narracions com *Si la gran deessa ho vol*, d'Enric Lluch (Bromera, 2003) ambientada en la segona guerra púnica. D'entre les que viatgen fora de les fronteres valencianes a la recerca d'altres personatges i esdeveniments històrics, hi ha *Manuscrit de mossèn Gerra* (Bromera, 1996), de Josep Franco, que s'ambienta en els primers anys la conquesta d'Amèrica i narra les aventures d'un personatge de ficció, Faustí Claver i Llinars, d'origen valencià. Aquesta delimitació tan marcada dels focus d'interès, específicament quant al marc cronològic, no és tan evident en la novel·la històrica del Principat. El fet que Catalunya, com a nació, no tinga una data de naixement concreta (com sí que ocorre el cas del País Valencià) pel fet que s'hi dona una continuïtat poblacional afavoreix que, ja des de la Renaixença, els narradors de novel·la històrica viatgen en el temps més enllà de la baixa edat mitjana i tracten la dominació romana, la difusió del cristianisme, l'època carolíngia, la conquesta de Barcelona per Almansor o les croades (vegeu Serrahima i Boada, 203).

Si passem ja a descriure les característiques pròpies de cadascuna de les categories temàtiques anteriors, cal fer notar que la narrativa que recrea el passat medieval del Regne de València comparteix el fet de localitzar l'acció, fonamentalment, al Cap i Casal, a la ciutat de València; sols secundàriament es trasllada l'acció a altres ciutats principals del regne, com Xàtiva o Alcoi. En segon lloc, també és notable l'atracció que generen els fets i personatges del segle d'or valencià, més que no els dels segles precedents. En alguns casos, les obres literaturitzen les biografies de personatges reals, com és el cas d'Alexandre VI en *Borja Papa*, unes "memòries" de ficció obra de Joan Francesc Mira (Edicions 3i4, 1996). Felip March, fill bastard d'Ausiàs March, és el protagonista d'*Escacs de mort* (Bromera, 2010), d'Eduard Mira, obra que se situa en els temps d'Alfons el Magnànim. I la vida de Lluís Alcanyís, reconegut metge valencià del segle XV, és recreada per Joan Olivares en l'obra *El metge del rei* (Bromera, 2014). També Joanot Martorell ha merescut l'atenció dels narradors; Silvestre Vilaplana se centra en la seua figura en *Les cendres del cavaller* (Bromera, 2004). En altres obres, en canvi, s'opta per atorgar el protagonisme a personatges de ficció, que donen veu a aquells personatges que no han passat a la història; és el que trobem en *Diumenge de Glòria* (Bromera, 2001), de Vicent Ortega, que tracta els conflictes de la València del segle XIV i, especialment, l'assalt i crema del call de la ciutat. És també el cas de *La regina de la Pobra de les Fembres Peccadrius*, de Ferran Cremades i Arlandis (Edicions 62, 1980) o de *La melodia del desig* (Bromera, 2014), de Ferran Garcia-Oliver, que descriu la València de començaments del segle XV.

Les obres dels segles XVI i XVII, a diferència del que ocorre generalment en les que se situen en el període anterior, no recreen la vida de personatges històrics, sinó que tenen protagonistes de ficció, sovint corals, que viuen en un país convuls, de miracles i supersticions, castigat per la repressió de la Inquisició, per les epidèmies de pesta i pels enfrontaments violents generats per les Germanies. *Crim de Germania*, de Josep Lozano (3i4, 1979), l'obra que inaugura la novel·la històrica valenciana⁴ juntament amb les obres de Cremades Arlandis i Escrivà, s'ajusta bé a aquesta caracterització, com també

⁴ En realitat, es tracta d'una obra difícil d'encabir en un sol gènere, si bé és cert que la crítica majoritàriament ha convingut que es tracta d'una novel·la històrica atesa la literaturització que s'hi fa de la matèria històrica.

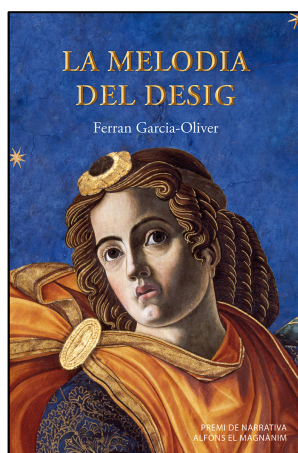
El mut de la campana (Bromera, 2003), del mateix autor. També converteixen aquesta època en novel·la les narracions de Vicent Josep Escartí⁵ (*Dies d'ira*, Bromera, 1992; *Nomdedéu*, Bromera, 2002; o *Barroca mort*, Bromera 2009) o l'obra *L'ombra del mal*, de Lluís Miret (Bromera, 2015). Per l'especificitat temàtica, mereixen un esment a banda aquelles obres que tracten sobre els moriscos i l'expulsió d'aquests l'any 1609; destaquem el recull primerenc de relats *El collar maragdí del rei Hussein*, de Vicent Escrivà i Peiró (Bullent, 1984), *Allah Akbar (El morisc)* (Bromera, 1993), de Miquel Ferrà; *L'últim muetzi* (3i4, 1994), de Rafael Escobar; *El cavall verd* (Bullent, 2004), de Joaquín Borrell; *El plor de l'algaravia* (Marfil, 2007), de Vicent Bernabeu Gómez; o *L'esclau del mercadal* (Bromera, 2010), de Dolors Garcia i Cornellà.

Els segles XVIII i XIX han estat vistos pels autors de novel·la històrica com els segles del bandolerisme i de les guerres de Successió, del Francès i carlines. El tema del bandolerisme (i altres bandositats) és tractat en obres com *L'últim roder* de Josep Franco (Bromera, 2008) o en les novel·les de Joan Olivares *Vespres de sang* (Bromera, 2000) i *Pana negra* (Bromera, 2008). L'obra *Vent d'Almansa* (Bromera, 2009), de Josep Franco, situa l'acció en la Guerra de Successió; *La sang dels francesos* (Bromera, 2003), de Mariano Casas, retrocedeix a l'època de la Guerra del Francès; mentre que *La creu de Cabrera* (Bromera, 2003), de Joan Andrés Sorribes, situa l'acció en la primera guerra carlista.

Per últim, val a dir que són diverses les novel·les que transiten en el període que va de la proclamació de la República a l'esclat de la Guerra Civil i la postguerra. En destaquem títols recents com *L'home de l'estació* de Joaquim González i Caturla (Bromera, 2005) o Francesc Gisbert, *Els lluitadors* (Francesc Gisbert, 2011).

3. *La melodia del desig* (2013), de Ferran Garcia-Oliver

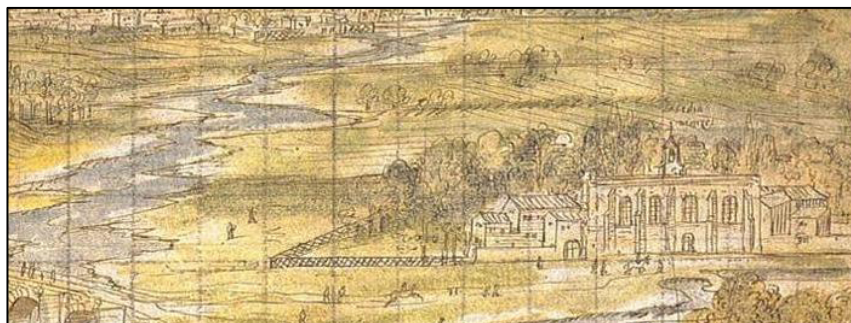
La novel·la és obra de Ferran Garcia-Oliver, catedràtic d'història medieval a la Universitat de València, autor d'obres d'investigació com *Ausiàs Marc*, *La vall de les sis mesquites*, i assagista reconegut amb títols com *Oc* (3i4, 1989), *París particular* (3i4, 1993), *Per espaiar la malenconia* (Columna, 1995), *El vaixell de Genseric* (Proa; Premi Carles Rahola d'assaig, 2006) o *Nació, ancestres i ADN* (Premi Joan Fuster d'Assaig 2015). *La melodia del desig* (Bromera, 2013) és la seua segona obra de narrativa de ficció, després de *La veu d'Odiló* (Angle, 2004), i rebé el Premi Alfons el Magnànim de Narrativa en València.

Imatge 1. Portada de *La melodia del desig*

⁵L'obra d'Escartí, com també l'obra de Perucho, és considerada novel·la històrica per Simbor (115), tot i "el descarat enfrontament a la veritat dels Annals" que la caracteritza i que la converteix en "terreny relliscós," fronterer.

La trama de *La melodia del desig* entrelleça les històries paral·leles de dos personatges que a priori no semblaven predestinades a convergir: d'una banda, hi ha Magdalena de Bordils, filla menor d'una família noble valenciana, monja del monestir cistercenc de la Saïdia, en el qual fou internada als sis anys. I, de l'altra, la història de Genís Tristany, aprenent d'orguener i descendent d'una família de jueus conversos provinents de Xàtiva que, després del pogrom del 1391, s'instal·là al Cap i Casal. Aquestes dues vides es veuran unides per la construcció de l'orgue del monestir de la Saïdia, un racó de món que prova de viure a banda d'una València pròspera i populosa, cosmopolita, beata i llibertina, de començaments del segle XV.

Imatge 2. Vista del monestir de la Saïdia. Detall de la panoràmica de València d'Anton van der Wyngaerde (1563)

Des que fou publicada, l'obra ha tingut una gran acollida per part de la crítica, amb ressenyes en la premsa valenciana, com les que signen a *El País* Martí Domínguez (02/04/2014) i Francesc Calafat (21/05/2014); i també en publicacions informals, com és el cas dels apunts publicats per Dèlia Amorós (03/05/2014) o Isabel Canet (05/04/2014) en els blogs respectius.

La crítica ha celebrat, d'aquesta obra, la llengua treballada en què està escrita i la reconstrucció esplèndida que s'hi fa de la València medieval; Domínguez sintetitza aquests dos aspectes quan diu de l'obra que és “un autèntic homenatge a la ciutat de València i a la llengua dels valencians.” Sobre la llengua, hom a lloat la riquesa del lèxic, l'exuberància de la sintaxi i la potència de les imatges:

És una llengua porosa, sensorial, tàctil, sensual, de coloracions clàssiques, gens encarcerada, que trau un rèdit enorme a les imatges més potents de la literatura de l'època; una llengua que integra en un mateix alé finesa i exuberància i el pebre fort dels registres populars. (Calafat 2014)

Sempre, i sense excepció, amb la precisió dels adjectius, la recerca de la paraula exacta, la justesa del terme. Amb la comparació fulgurant i la metàfora impossible. Amb una prosa àgil, descriptiva i que traspua sensualitat per totes les canonades de l'orgue que basteix. (Amorós)

De la imatge de València que es pot entreveure en les diferents escenes de la novel·la, s'ha destacat la diversitat d'ambients retratats i la versemblança de l'ambientació. Tot això, sense que la descripció col·lapsi la narració.

Una ciutat enlluernadora i tenebrosa, beata i prostituta; una València medieval que supera els tòpics per mostrar-se autèntica, tremenda, immensa, molt més València del que cap autor havia gosat retratar. (Canet Ferrer)

Per tal d'aconseguir l'equilibri buscat, l'autor teixeix una malla amb molts fils i de colors variats i tramats en múltiples direccions. El resultat és una València diversa i dispersa, malgrat tots els intents d'amarrar-la, caòtica, vital i canviant, lluminosa i fosca alhora, on entren en conflicte els interessos de l'aristocràcia i els nous que afavoreixen l'urbs i el comerç, entre els ordes religiosos i els agents productius, i on conviuen la gatzara vital del carrer i la vigilància de l'ortodòxia. (Calafat)

Potser el passatge de la novel·la que millor reflecteix aquesta València és la descripció que se'n fa en les pàgines 252-253 i que apareix en l'annex (Text 1). Garcia-Oliver hi condensa el coneixement que té, com a historiador, de la ciutat medieval i ens hi ofereix una mirada profunda i íntima de la ciutat, pròpia d'algú que s'ha capbussat en la documentació més quotidiana, prosaica, de l'època (com són els epistolaris, els llibres de la cort de justícia, els documents notariais) i pot, així, fer-la reviuir no tant com un decorat de cartó-pedra, com passa sovint, sinó com el retrat fidel d'un entorn humà singular. La narració no abandonarà aquest espai, València, més que puntualment per remuntar-se als orígens xativins de la família de Tristany o en la fugida de Dominga Llançol cap al sud, fins al port de la Carrasqueta i passant per Cocentaina i Alcoi.

La prosa espirituosa i la imatge captivadora de la València medieval no són, però, els dos únics punts destacables de *La melodia del desig*, si bé és cert que han estat els aspectes més lloats per la crítica. Calafat, en la seua ressenya de l'obra, destaca l'interès dels protagonistes de l'obra, "uns personatges «normals», amb somnis i desitjos, que han de bregar amb la sort, contra les reixes rígides de les normes del moment." I és que, efectivament, els personatges protagonistes són moguts per unes passions molt humanes que ens els fan propers i que bateguen per davall del fanatisme religiós i les convencions socials. Dues històries, la de Magdalena i les seues companyes de clausura d'una banda, i la de Genís i la seua família de l'altra, que resulten igualment colpidores. La història de Magdalena és la història de la repressió: com a dona i com a religiosa. Ella prové d'una família de l'aristocràcia valenciana de l'època i és tancada a la força des dels sis anys en el monestir cistercenc de la Saïdia, privada de llibertat, sotmesa als rigors de la vida monàstica i aïllada de la resta d'un món que sols pot ataurar en eixides esporàdiques, a través dels visitants de l'exterior que tenen l'entrada franquejada, pels sorolls que penetren en el seu claustre i pels records d'una vida passada. Magdalena, una dona intel·ligent, desenvoluparà les seues capacitats en un entorn singular com és la clausura de la Saïdia, un entorn femení de disciplina una mica laxa, en el marc d'un món masculista en què el pes de les convencions socials beneïdes per l'Església i pels codis jurídics condiciona molt més que ara els rols que podia adoptar la dona. Magdalena, dona intel·ligent, es veurà abocada a qüestionar aquestes convencions i la repressió imposada per la clausura. Vegeu, sobre el personatge de Magdalena, el text 2 en l'annex.

La història de Genís, d'altra banda, és la del periple vital d'una la nissaga de jueus conversos, maltractats, perseguits, bandejats; obligats a renunciar a les creences pròpies, a la identitat heretada. Sobre aquest aspecte, vegeu el text 3 de l'annex. En aquest fragment es relata l'arribada de Daniel Tristany a Xàtiva després dels successos del pogrom del 1391. Interessa, des del punt de vista històric, la recreació que s'hi fa, ben documentada i versemblant, dels esdeveniments de la revolta antisemita de l'any 1391. El fragment, però, destaca sobretot per les imatges colpidores que s'hi mostra, pel dolor

i l'angoixa que s'encomana al lector, que inevitablement sent empatia cap a les víctimes de la massacre i, concretament, amb el personatge de ficció Daniel Tristany i la seua família, sotmesos a la violència dels que eren els seus veïns i amics, indefensos davant d'una massa embogida pel fanatisme i l'enveja; obligats a convertir-se forçadament, a renegar de la religió i de la identitat pròpia, que els vinculava amb els seus majors i amb la comunitat.

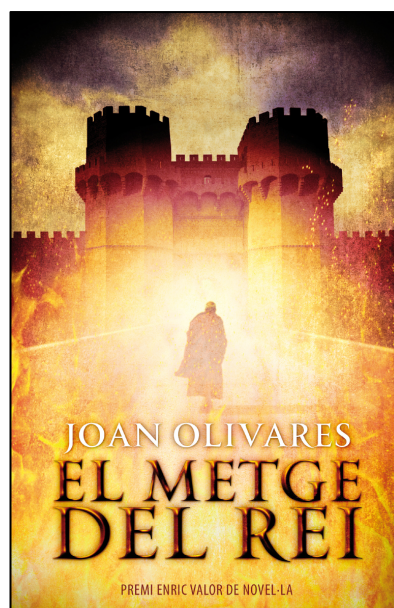
Val a dir que les històries dels protagonistes no són, però, les úniques que podem reconèixer en la novel·la; com bé remarca Neus Castellano, en l'apunt sobre *La melodia del desig* publicat a *Bibarnabloc* (15/09/2015):

Genís i Magdalena, però, només són dues veus, dolces i ben acordades, d'aquesta polifonia medieval. La seva melodia, sovint, empal·lideix davant la rebel·lia de Dominga de Llançol, de la vivacitat de na Genera, dels silencis ben eloqüents del Mut, de les incerteses de sor Francesca, de la dolçor de Sanxeta, de l'amargor de Daniel Tristany, de la humanitat de Maria, de la poca vergonya de Capdefoll, Parnàs i Fardatxet o de la complicitat d'un esmunyedís i misteriós Ausias March.

4. *El metge del rei* (2014), de Joan Olivares

El metge del rei és obra de Joan Olivares, professor d'ensenyament secundari i novel·lista amb una trajectòria consolidada i reconeguda. Com a escriptor, ha treballat la literatura eròtica, amb *Pell de pruna* (Premi de Literatura Eròtica Vall d'Albaida 2007) i *Dies de verema* (Premi de Literatura Eròtica Vall d'Albaida 1998), a més d'haver escrit diversos títols de narrativa infantil i juvenil. *El metge del rei* no és la seua primera incursió en la narrativa històrica, sinó que Olivares és autor d'unes altres tres obres que es poden encabir en aquest subgènere: *Pana negra* (Premi Ciutat de València; Bromera, 2007), *L'estrep* (Premi Andròmina de Narrativa dels Premis Octubre 2005) o *Vespres de sang* (Premi de Novel·la Ciutat d'Alzira 1999).

L'obra, guanyadora del Premi Enric Valor l'any 2014, ha estat ben rebuda per la crítica, que se n'ha fet ressò en diverses ressenyes aparegudes en els mitjans del país (vegeu, com a mostra, les ressenyes publicades per Balaguer, Hernández, Herrero o Seguí).

Imatge 3. Portada de *La melodia del desig*

En *El metge del rei*, Olivares fa una revisió de la història dels jueus valencians a partir de la vida d'un membre reconegut d'aquella comunitat: Lluís Alcanyís (finals del segle XV-1506), personatge històric, metge i primer catedràtic de medicina de l'Estudi General de València. En el fil argumental de l'obra trobem trenats els detalls coneguts de la biografia d'aquest personatge històric juntament amb passatges imaginats per Olivares. Dels darrers, destaquen especialment aquells referits a la infantesa d'Alcanyís a Xàtiva, com quan el novel·lista fa nàixer la vocació del jove Lluís en el brot de pesta que assolà Xàtiva en la seua infantesa, o com quan ens presenta l'àvia Blanca iniciant-lo el criptojudaisme; vegeu, com a mostra, el text 4, en què Olivares imagina el conflicte identitari de Lluís Alcanyís, criat en una família de conversos, quan és iniciat de petit, per la seua àvia, en el judaisme. De l'experiment resulta un argument ben travat, que potser es decanta més per la descripció històrica que per la penetració en la psicologia del personatge protagonista (com bé assenyalen Balaguer en el seu apunt o Calafat en els seus articles), però sense que això arribe a deslluir el conjunt.

El metge del rei és, doncs, una obra valuosa pel fet mateix que dóna a conèixer un personatge com Lluís Alcanyís, una figura notable de la ciència valenciana medieval. L'interès de l'obra, però, va més enllà d'aquest vessant, ja que el lector pot llegir, en la vida d'Alcanyís, la història dels jueus valencians, una història condicionada per l'odi i el fanatisme que es traduiran en menyspreu i una violència creixents, amb una repressió sistematitzada amb l'arribada de la Inquisició al Regne de València. Sobre aquest darrer esdeveniment, vegeu el text 5, en què Olivares recrea com podria haver-se viscut aquell moment en la societat valenciana i, concretament, en la comunitat jueva de València.

Finalment, Olivares no ha volgut oblidar que un relat i l'altre, la història del metge del rei i, per extensió, la dels jueus valencians, pren sentit en un determinat context històric més ampli. I és que mentre Lluís Alcanyís creix als carrers de Xàtiva, estudia a Nàpols o fa carrera com a metge, la ciutat de València i, en general, el món que ell coneix també evoluciona i es torna més intransigent. A l'hora d'esbossar aquest marc històric, Olivares fa passar per les pàgines de la novel·la diversos personatges històrics i encasta diferents esdeveniments reals en la trama. Entre els personatges esmentats en la novel·la, reconeixem Ausiàs March, Jaume Roig o Bernat Fenollar, Cristòfol Colom, Joan Lluís Vives, Vicent Ferrer Ferran, Ferran el Catòlic o el Papa Alexandre VI. Quant als esdeveniments històrics, s'entrecreuen en la vida d'Alcanyís les epidèmies de pesta, la conquesta d'Amèrica o la fundació de l'Estudi General de València. Vegeu, com a mostra, la referència que fa l'autor de la creació de l'Estudi General de València (text 6).

5. Conclusions

De l'aproximació que hem fet en aquestes pàgines a la novel·la històrica en català al País Valencià concloem que:

- a) Es caracteritza per tractar preferentment temes propis i té, com a focus d'interès, els personatges i esdeveniments que se succeeixen des de la fundació del Regne i fins a l'actualitat.
- b) Les principals línies de la producció de narrativa històrica en català al País Valencià, d'acord amb l'anàlisi que hem fet dels catàlegs de les editorials valencianes més importants, són: 1) La ciutat de València durant Segle d'Or, els seus personatges històrics; 2) Els segles XVI i XVII: la repressió de la Inquisició, les epidèmies de pesta i les Germanies; 3) Els moriscos i l'expulsió del 1609; 4) Els segles XVIII i XIX: la guerra (de Successió, del Francès i les guerres carlines) i el bandolerisme; i 5) La Segona República, la Guerra Civil i la postguerra.

- c) La crítica ha destacat que la novel·la històrica en català té dues funcions: d'una banda, el compromís social i nacional; de l'altra, el compromís humanitarista. Segons el moment, predomina una funció o l'altra. D'acord amb la nostra anàlisi, i sense que discutim per això la validesa d'aquesta interpretació, constatem que es fa difícil no trobar tots dos components en les obres de narrativa històrica valencianes. El fet que tractar temes valencians i escriure en la llengua pròpia esdevinga un acte de compromís nacional explica aquesta circumstància.
- d) En els casos de *La melodia del desig* i d'*El metge del rei*, juntament amb la funció del redescobriment de la història pròpia, és molt marcada la funció "humanitarista" de les obres, en tant que tots dos relats porten el lector a qüestionar la repressió (per raó de sexe o religió) en què viuen els personatges de l'obra; aquest és un missatge extrapolable a la societat actual.
- e) Des de la perspectiva de la didàctica de les ciències socials i, més en general, des d'un tractament transversal dels continguts de l'ensenyament secundari i superior, hem destacat la utilitat de la novel·la històrica, específicament en el cas valencià. D'aquesta manera, són útils els temes anteriors, bé per l'estudi de la història dels valencians o bé per al tractament transversal de la educació en valors.

Annex**Text 1. Descripció de la València de començaments del segle XV**

València! Filles de la ciutat i, ben mirat ¿què en sabien de València? No res. Dels seus carrers perfumats i dels seus carrers pudents no en sabien res de res, ni dels balls delectables que es feien als palaus dels Soler, dels Marrades o dels Centelles, amenitzats pels millors músics, ni dels balls indecents de les tavernes al so d'una cornamusa destemprada. No sabien que al descargador del port les barques portaven sedes de Constantinoble i perfums d'Alexandria, cordellats de Perpinyà, les llanes més suaus de Florència i el coral de l'Alguer. No sabien que als viatgers de pas els dolia deixar València, i els que havien marxat l'enyoraven fins a la mort, perquè València per al qui sojorna unes poques hores o uns pocs dies, és una festa dels sentits. No en sabien res de res, ni molt menys que València mai no era la mateixa: canviava gairebé al mateix ritme que les persones. Involucrada en el temps i en el seu temps, rodava com un còdol de riu. Ardent i voluptuosa, gandula i emprenedora, beata i irreverent, s'entestava a no envellir sinó a reinventar-se a frec de bans de tots els colors, sermons de Quaresma, orgull municipal i diners, molts diners, balafiats en inútils guerres del rei. No feia res que un ase putrefacte surara un dia qualsevol en la séquia de Rovella, que els vapors dels arrossars teixiren lentes xarxes de febres mortals entre la pleballa, indòcil i torrencial carn d'escorxadors, ni que els ponents tòrrids de juliol i agost eixugaren a voltes fins l'aigua dels pous i dugueren núvols de llagostes que arrasaven els camps assedegats de l'horta, bo i fent honors a les veritats de les plagues bíbliques. València i els valencians no sucumbien a cap assot ni a cap colp de destrall del calendari. No, no ho sabien les monges de la Saïdia. Tampoc que honorables patricis desdentats pagaven mitjos dots a pobres orfenetes per a bavejar-les abans sota els llençols; ni que cavallers fornits, que feien de la virilitat la seua particular religió, muntaven efebs quan es cansaven dels corsers. No sabien que la mort d'un enemic podia tenir un preu més o menys assequible, i que hi havia preveres models de virtut que cantaven missa amb un coltell amagat vora l'anca. No sabien que els usurers xuclaven la sang dels pobres amb préstecs i censals, ni molt menys que la fam era el millor negoci en mans de revenedors i acaparadors. No sabien que si amb el luxe dels poderosos, l'autosatisfacció dels patricis, les llagoterries dels manobres de la ploma i el rosari de festes no hi havia prou contra fistules, flagels i demesies, el veïnat acudia a les fornicacions il·lícites, a les emanacions del vi, a les seduccions del joc, als esbravaments de la brega i als dictats d'endevinadors i fetilleres. No sabien que tot fluïa en un joc d'espills que acabava per ometre el costat més fosc, més vil i més miserable de la vida. I el més inaudit era que els pobres s'enlluernaven més que ningú amb els escarpells d'una opulència ciutadana que, com un pur miratge, es fonia en la cadència dels dies i les nits. No ho sabien, però ho intuïen per mitjà dels murmuris, les missives clandestines, les enraonies de la cuinera i la bugadera, el llenguatge grotesc del Mut, i les olors i els crits que travessaven les tàpies i profanaven la santíssima clausura. (*La melodia del desig*, pàgines 253-254)

Text 2. Magdalena de Bordils

Magdalena pujà a la cel·la, agafà un llibre poc gens recomanable en una clausura i, imprudentment, baixà al claustre a llegir una mica, cap al cantó que rebia els raigs del sol de la vesprada. Tenia entre les mans les cobles de Jaume Marc. Només se sentia la remor de l'aigua colpejant insistent la font de marbre del Buixcarró, on venia a beure de

tant en tant algun pit-roig silencios. La dicció pausada de Magdalena es fonia amb la quietud del claustre, i quan es deturava a assaborir la gràcia d'un vers, els seus ulls vagaven pel cel, pigallat de núvols blancs i gruixuts, semblants a clares d'ou a punt de neu. Així, amb les pupil·les un pèl extasiades, el llibre entre les falces i les cames estirades, en una posició impròpia d'una monja, fra Ramon de la Via la va sorprendre.

–Mireu què tenim ací: un filòsof, o una filòsofa, potser hauríem de rectificar, vestida d'hàbits monacals, amb la gosadia d'exhibir-se llegint porqueries –digué el mallorquí.

[...] La seua era una mirada tenebrosa i impertorbable alhora, una mirada que semblava haver identificat el compendi de tots els mals en aquella ànima jove, inexperta i incauta, temptada i guanyada per a la causa del mal. Bé que les coneixia, aquestes pobres ànimes, les ataüllava de lluny, totes tallades pel mateix patró de l'orgull.

–I si no és cap filòsof arrogant i estúpid, potser és un èmul del pèrfid i lasciú Ovidi.

–Llegia... –va ser l'únic que va poder respondre Magdalena.

–Llegia, llegia! Altres ocupacions més dignes hi ha en aquesta santa casa, que no la lectura inútil de cançonetes per a pervertir esclaves del senyor.

–¿Esclaves? Crec que a la bondat de Jesús li deu repugnar un món amb esclaus i esclaves.

–¿Això és el que t'ensenyen les porcades que llegeixes?

–Això, Pare Ramon, és el que m'ensenya el cor.

–Quin és el teu nom?

–Magdalena, sor Magdalena de Bordils.

–Magdalena... T'escau el nom, i tant! Difícilment un cor insolent, i més de dona, pot entendre el bé. A qui corresponia formar-te en l'obediència i la humilitat se n'ha abtingut, per desídia o incompetència, però fins el ferro pot ser redreçat al foc per operaris experts. (*La melodia del desig*, pàgines 13-14)

Text 3. El pogrom del 1391

La casa ja no era sa casa. No és que l'haguessen enderrocat, o les flames l'haguessen reduït a un munt de carbonets i sutja. La casa aguantava dreta amb la porta adovellada i la finestreta de la cambra des d'on es veien cada dia onejar les banderoles del castell, i a voltes les monges de Montsant quan guaitaven la ciutat des del mirador del monestir. La casa, com ell, ja no eren el mateix. Ni tampoc cap dels supervivents. El rugit de l'huracà que havia destruït la jueria el dia anterior havia passat, però les petjades de la desolació feien venir les llàgrimes als ulls del més coratjós. A Xixona, el van retenir fins al capvespre en la festa del seu bateig. Viatjà tota la nit a cavall de la mula, en un trajecte que es convertí en un calvari d'angoixa pels seus i de por dels saltejadors de camins. Tancades i barrades, circuïa els afores de les viles que escandien la ruta. Des del cim del port d'Albaida divisà una foguera dins Cocentaina. Tant podia ser un incendi fortuït com les últimes flames de l'avalot. La nit era càlida sota una catifa d'estrelles espurnejants, que allà dalt pareixien safirs d'un tresor mai no vist. Els llops li seguien les passes. Abans de baixar a Xàtiva, pels revolts de Bixquert, va topar amb una altra mula, llancejada i sense els quarters posteriors, festí de gossos o llops. Eixams de mosques i moscardes brunzien allà on els reguerons de sang havien fet bassals coagulats i repugnants. Era la mula de Jafudà Gebell, el sastre que vivia al mateix carrer que ell. La primera claror de l'alba es dibuixà imperceptiblement enllà de la carena, per la banda de la mar. Begué un glop d'aigua, mossegà un crostó de pa mestall i orinà. En el lapse breu la llum desentenebrí el bosc, i mentre pixava se li aparegué ert, pàl·lid com la cera, els ulls fora de les conques, els genitals a la boca i cara avall, subjectat a una branca per una

corda que li lligava els dos peus. No tingué cor de despenjar Jacob, només de fugir precipitadament d'aquell indret.

A Xàtiva, tots els seus coneguts, cristians de bona llei, acalaven els ulls i evitaven saludar-lo. La vergonya els havia congelat el bon dia a la gola. Grans i menuts feien l'aparença d'ovelles innocents. Tampoc els portalers, sempre tan escrupolosos, no l'havien escorcollat per si duia res que havia de pagar impost. Per la rogalia del mercat patrullaven capdeguaites malcontents, amb llança, broquer i bacinets abonyegats. Feien tard. Daniel Tristany, fins encara no veia vint-i-quatre hores Isaac Cap, arribà a la jueria. Les portes havien estat arrancades per a alimentar la pira on havien cremat el Pentateuc, els llibres, els mobles de la sinagoga i l'arxiu de l'aljama. De la Torà de plata ningú no en sabia res. Un full socarrimat per les vores del que devia ser un comentari del Talmud li va cridar l'atenció. Fou suficient la mirada de reprovació de dues criades, que venien de la fleca amb sengles cistells de pa, per a estar-sen de recollir-lo. Hi havia cabres i gallines mortes. Tocava plorar pels homes i les dones passats pel coltell o assassinats a colp de garrot, no pels animals. Regineta, la filla de tres anys de l'argenter Vidal Deulofeu, seria la primera que durien al fossar.

Daniel Tristany entrà a casa just en el moment que la seua dona tornava de rentar tants cadàvers que n'havia perdut el compte. A penes parlaren entre ells. No quedava res per dir. Hi ha moments en la vida, sobretot quan un s'encara amb la mort, que les paraules són més destorb que ajuda. Convingueren que entre ells, en la intimitat, sempre serien Isaac i Sol, però fins i tot davant d'un convers s'anomenarien tal com els havien batejat. Pel que feia als menuts, Ester, que dormia al bressol, i Jacob, a qui dolça havia deixat sa i estalvi en casa del sastre, des d'aquell dia mateix esdevindrien per la seua pròpia seguretat Perla i Bernat i perdrien, doncs, els noms dels avis paterns. (*La melodia del desig*, pàgs. 110-111)

Text 4. La identitat reprimida

Al cap d'una estona, arribà un xicot, si fa no fa de la meua edat, i va seure al meu costat.

–Em dic Salamó –féu sol·lícit.

No li vaig contestar, però ell insistí:

–Ja t'havia vist al mercat, però mai a la sinagoga.

–És que jo no sóc... –l'àvia m'etzibà una colzada i m'impedí d'acabar la frase, i encara em va dirigir una mirada recriminatòria.

–Com et dius? –va insistir ell.

–Lluís... i mon pare és notari –m'havia eixit sense pensar-hi.

–El meu, comerciant –respongué Salamó, sempre amb el somriure als llavis.

–I ara, és a Castella –vaig afegir-hi.

A Salamó se li il·luminà la mirada:

–Mon pare... és a Toledo, visitant un oncle... potser hi han anat junts.

–No... no pot ser.

–Per què?

–Nosaltres no som jueus –li vaig xiuxiuejar a cau d'orella tot mirant de reüll l'àvia.

–Ah, no! I llavors... què feu a la sinagoga?

L'àvia em mirava amb gest sorrut i vaig haver de mossegar-me la llengua. Com m'hauria agradat explicar-li certes coses a aquell poll presumit, però no podia. Salamó s'alçà de la cadira i féu un senyal amb el cap. L'àvia em féu una colzada i un moviment de cap. Em vaig alçar de mala gana i el vaig seguir fins a un racó apartat. El xicot

prengué un llibre d'un moble arrimat a la paret, l'obrí i en llegí un fragment, i no vaig poder reprimir un gest d'enuig. (*El metge del rei*, pàgina 24)

Text 5. La instauració de la Inquisició al Regne de València

L'arribada de la segona fornada d'inquisidors va significar un gran trasbals en la ciutat. Tots els esforços per evitar-ho havien estat inútils, i ara només aspiràvem a temperar l'acció del tribunal, intentar que els efectes no foren tan dràstics com, segons les notícies, ho estaven sent a Castella i Andalusia.

Pels carrers i places es promulgà un ban segons el qual s'obligava a tots els cristians a assistir a la lectura pública de l'Edicte de Gràcia que es faria a la seu. [...]

La posada en escena fou premonitòria. A la ciutat s'hi respirava un ambient de derrota. Com si un exèrcit estranger ens haguera envaït i es tractara de la publicació de les claudicacions. Acabada la missa, els inquisidors ocuparen l'estrada i iniciaren la lectura:

–En nom de ses Majestats Ferran i Isabel, reis de Castella, Aragó...

Vaig pensar de seguida en Fuster (que, per cert, no hi havia aparegut), segur que ell llegiria entre línies moltes coses que a la majoria ens passarien desapercebudes... l'inquisidor continuava amb la lectura:

–... i durant tot el temps de gràcia, tots los delats qui voluntàriament voldran reduir-se a la fe catòlica i gremi de la Santa Mare Església i confessar llurs errors i abjurar-ne, seran acceptats a secreta sentència...

Vaig fer una ullada als bancs del costat. Consellers, diputats i nobles cavallers escoltaven amb el desassossec dibuixat en el rostre.

–... amonestem i requerim a totes i singulars persones que fins ací hauran errat i fallit contra la santa fe catòlica, judaïtzant i celebrant cerimònies judaiques...

Per tota la nau començaren a sentir-se renecs. Tothom volia palesar públicament el seu rebuig a l'heretgia en el moment en que el seu nom fatídic havia ressonat sota les voltes del temple. El vicari hagué de sol·licitar silenci unes quantes vegades abans de continuar.

–... i dir que es tenen per culpables, i seran acceptats. I aquells que foren relapses i contumàços, i no volgueren comparèixer voluntàriament, seran citats per Edicte... (*El metge del rei*, pàgines 192-194)

Text 6. L'Estudi General

Poques setmanes després de la visita del rei, el Consell acordà l'adquisició d'uns terrenys d'Isabel Saranyó que fitaven amb la nostra casa per la banda de migjorn. Passats uns anys, els jurats de la ciutat elaboraren uns estatuts, i l'any 1499 es feren públiques les constitucions. El papa Alexandre ens concedí la corresponent butla pontificia, i el rei en ratificà el caràcter universitari. En octubre de 1502 s'inaugurava oficialment l'Estudi General de València amb prerrogatives similars a les de les prestigioses universitats de Roma, Bolonya, Salamanca i Lleida.

El nou Estudi General de València tenia una facultat de medicina en la qual es van incorporar, seguint els criteris de les principals universitats, els estudis de cirurgia. I jo, el reverend Lluís Alcanyís, mestre en arts i en medicina, vaig tenir l'honor d'ocupar la primera cadira d'aquesta especialitat. (*El metge del rei*, pàgina 224)

Obres citades

- Amorós, D. “La melodia del desig.” Apunt en el bloc *Escrits d’urgència* (03/05/2014). Disponible a Internet: <http://escritsurgencia.blogspot.com.es/?view=classic>
- Balaguer, E. “Joan Olivares “*El metge del rei*: la jihad islàmica, la inquisició catòlica i el fonamentalisme jueu són iguals?” Apunt en el bloc *A tall d’invocació* (17/03/2015). Disponible a Internet: <http://blocs.mesvilaweb.cat/enbapa59/?p=268331>
- Baulenas, Ll. A. “Hi ha inflació de novel·la històrica?” *Núvol* (11/11/2013). Disponible a Internet: <http://www.nuvol.com/opinio/hi-ha-inflacio-de-novel-la-historica/>
- Broch, A. *Literatura catalana dels anys vuitanta*. Barcelona: Edicions 62, 1991.
- Calafat, F. “Dos universos narratius.” *El País* (21/01/2015). Disponible a Internet: http://ccaa.elpais.com/ccaa/2015/01/21/quadern/1421871625_799689.html
- Calafat, F. “Geografies de la memòria.” *El Temps* 684 (1997): 68-69.
- Calafat, F. “Una passió amorosa en la València del quatre-cents.” *El País* (21/05/2014). Disponible a Internet: http://ccaa.elpais.com/ccaa/2014/05/21/quadern/1400667212_618553.html
- Canet Ferrer, I. “Presentació de *La melodia del desig* a Beniopa.” Apunt en el bloc *Isabel Canet Ferrer* (05/04/2014). Disponible a Internet: <http://isabelcanetferrer.blogspot.com.es/2014/04/presentacio-de-la-melodia-del-desig.html>
- Castellano, N. “La Melodia del desig: un cant d’amor al món medieval.” Apunt en el bloc *Bibarnabloc* (15/09/2015). Disponible a Internet: <http://bibarnabloc.cat/2015/09/15/melodia-del-desig-cant-damor-al-mon-medieval/#comments>
- Domínguez, M. “Furor amorós.” *El País* (02/04/2014). Disponible a Internet: http://ccaa.elpais.com/ccaa/2014/04/02/quadern/1396437948_501845.html
- Guillaumes, T. “L’Edat Moderna a la novel·la històrica en llengua catalana: anàlisi del fons històric i del marc de producció.” *Manuscrits* 22 (2004): 169-171.
- Hernández, F. “Pugna contra la pesta.” *Levante* (2014/12/05). Disponible a Internet: <http://www.levante-emv.com/suscriptor/posdata/2014/12/05/pugna-pesta/1197481.html>
- Herrero, S. “«El metge del rei» de Joan Olivares.” *La Veu. Diari digital del País Valencià* (21/2/2016). Disponible a Internet: <http://opinions.laveupv.com/sallusherrero/blog/6635/el-metge-del-rei-de-joan-olivares>
- Lobatón Badillo, G. E. *La novela histórica como recurso didáctico en la enseñanza de la historia* [Tesi Doctoral]. Madrid: Universidad Complutense de Madrid, 2013.
- López Gómez, E. “La novela histórica en el aula.” *Revista Electrónica de Didácticas Específicas* 3, 2 (2010), 58-66. Disponible a Internet:
- Montemayor Ruiz, S., coord. *La novela histórica como recurso didáctico para las ciencias sociales*. Madrid: Ministerio de Educación, Política Social y Deporte, 2008.
- Muñoz, G. “El triomf de la novel·la històrica.” *País Valencià, Segle XXI* (23/11/2014). Disponible a Internet: <http://paisvalenciaseglexxi.com/2014/11/23/el-triomf-de-la-novel-la-historica/>
- Palma, A. “Una proposta didàctica para la ensenyanza-aprendizaje del tiempo histórico y el espacio geográfico en el Grado de Maestro en Educación primaria.” *Clio* 39 (2013). Disponible a Internet: <http://clio.rediris.es>
- Roca, R. *Teodor Llorente, líder de la Renaixença valenciana*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2007.

- Rodwell, G. *Whose history? Engaging History Students through Historical Fiction*. University of Adelaide Press. Disponible a Internet: <https://www.adelaide.edu.au/press/titles/whose-history/whose-history-ebook.pdf>
- Seguí, E. “Quan el metge del rei és un jueu.” *Núvol* (22/02/2015). Disponible a Internet: <http://www.nuvol.com/critica/joan-olivares-el-metge-del-rei-2/>
- Serrahima, M. & M. T. Boada. *La novel·la històrica en la literatura catalana*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996.
- Simbor Roig, V. “Sobre la novel·la històrica actual” *Caplletra* 22 (1997): 105-128.